

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКА

Дошкільне дитинство – дуже короткий відрізок у житті людини, всього перші шість років. Але вони мають надзвичайно важливе значення. У цей період розвиток йде як ніколи бурхливо і нестримно. З абсолютно безпорадної, нічого не уміючої істоти немовля перетворюється на відносно самостійну, активну особу. Отримують певний розвиток всі сторони психіки дитяти, тим самим закладається фундамент для подальшого зростання. Одним з основних напрямів психічного розвитку в дошкільному віці є формування основ особистості.

Дитина починає усвідомлювати своє «Я», свою активність, діяльність, починає об'єктивно себе оцінювати. З'являється можливість підпорядкувати свої безпосередні спонуки усвідомленим цілям. Дитина навчається до певної міри керувати своєю поведінкою і діяльністю, передбачати її результат і контролювати виконання. Ускладнюється емоційне життя дошкільника: збагачується зміст емоцій, формуються вищі почуття. Дослідження таких вчених як Н.А. Менчинської, А.Ф. Левоневського свідчать про те, що навіть розумові здібності людини не так важливі, як рівень її емоційного розвитку.

Дитині старшого дошкільного віку знайомі назви і форми виявлення основних емоцій, розвивається вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями життя і переживаннями людини та ознаками експресії (міміка, поза, жести). Розвивається здатність вербалізувати свої власні емоції, до емоційного передбачення. Почуття стають більш осмисленими, узагальненими, довільними. Формуються почуття власної гідності, самоповаги, впевненості у собі. Емоційно здорова дитина старшого дошкільного віку життєрадісна, щира, довірлива.

Це називається мати високий коефіцієнт емоційного розвитку EQ (термін введений Д. Гоулменом). У це поняття входять такі чинники, як уміння розуміти й керувати своїми емоціями, цілеспрямованість, здатність до співчуття та вміння допомогти людям у налагодженні стосунків.

Емоційний світ дитини починає формуватися з перших днів і продовжує розвиватися разом з особистістю – від першого плачу та усмішки до широкої гами виявів позитивних та негативних переживань і станів. Від емоцій, які найчастіше переживає і виявляє дитина, залежить успіх її взаємодії з соціумом [4, с.38]. Емоційні порушення дитячого віку іноді спричиняють невротичність у дорослому віці. Страхи, тривоги найчастіше трапляються саме в дошкільному віці. Вони можуть запозичуватись від інших членів сім'ї або однолітків.

Саме тому дуже важливо допомогти маленькій дитині пізнати світ емоцій, навчитися ними керувати, а також вчасно виявити порушення в емоційній сфері. Для цього потрібно серйозно підійти до вибору діагностичних методів емоційної сфери дошкільника, що ми і зробили в ході роботи над темою «Діагностика емоційної сфери дошкільника».

Психологічні методи вивчення емоційної сфери людини в основному базуються на питальниках («Дослідження наявності страхів») і виявляють емоційні особливості людини (переважаючі у її житті емоції, домінуючі засоби їх вираження і емоційна стійкість). Додатково використовується також метод хронологічної реєстрації емоцій (своєрідний емоційний щоденник), коли випробуваному пропонується протягом певного часу в хронологічному порядку за певними параметрами описувати (фіксувати) свої емоції, які проявляються в повсякденному житті. З таких методів ми обрали методiku «Дослідження настроїв». Також у роботі з дітьми дуже ефективні проєктивні методи, у нашій роботі ми обрали тест «Тривожність» (за Р. Теммл, М. Дорка, В. Амен).

У ході роботи ми проаналізували, яка важлива функція емоцій для загального розвитку дитини, для становлення її особистості, для формування життєвого досвіду; дослідили, що у дітей краще, ніж у дорослих, розвинена інтуїтивна здатність відчувати чужий емоційний стан, оскільки вони не надають такого значення словам, як дорослі. Тому важливо не упустити цей позитивний час для розвитку у дитини емпатії, співчуття, товариськості, доброти. Для співпереживання і уміння проявляти адекватні реакції на чужі емоції дитині потрібний досвід

спільного обдумування своїх емоцій та емоцій партнера по спілкуванню при різних за характером емоційних діях.

Розвиток динамічної сторони емоцій і почуттів дошкільника зумовлений формуванням уміння контролювати і регулювати свої емоційні прояви. Змістовий аспект емоцій та почуттів пов'язаний із причинами і об'єктами переживання.

Приблизно в 4 роки у дітей з'являється здатність відрізнити істинні та зовнішні прояви емоцій, причому краще вони розпізнають негативні емоції. Як показали дослідження І.Бега, дошкільники вже можуть усвідомлювати правомірність суперечливих емоцій. Породжуються їхні емоції предметним світом і міжособистісними стосунками. Успішний розвиток дитини у цьому віці вимагає бадьорого, життєрадісного настрою, джерелом якого є ласкавість і увага [5, с.213].

У дошкільному дитинстві формуються вищі почуття. Особливі переживання супроводжують ставлення дітей до батьків, спілкування з якими у спільній діяльності живлять радісні емоції. Тривожні переживання викликають конфлікти у сім'ї, суперечки з ровесниками, несправедливе ставлення до них. Дошкільник часто впадає у ревність, якщо йому здається, що братик чи сестричка (в дитячому садку — інша дитина) користується більшою увагою дорослих.

Глибшими стають у цьому віці почуття гордості та самоповаги, які є основою самооцінки дитини, зумовлюють її поведінку. Іноді ці почуття закривають від дитини іншу людину, внаслідок чого формуються самолюбство, егоїзм. Важлива роль у розвитку особистості дошкільника належить естетичним почуттям (прекрасного, гармонії, ритму, божественного).

Р.Х. Шакуров зазначає, що найяскравішими інтелектуальними почуттями дошкільників є почуття здивування і допитливості. Успіх у діяльності викликає у них яскраві позитивні переживання, які можуть виявлятися стримано, однак невдача зумовлює бурхливе незадоволення. Пов'язані з діяльністю неприємні переживання часто породжують невпевненість у своїх силах, боязнь нових завдань [4, с. 113].

У дошкільному віці, особливо у другій його половині, проявляється здатність до емпатії. Як наголошує Р.Х. Шакуров, дітям властива гуманістична (емпатійні переживання, в яких вони емоційно відгукуються на неблагополуччя чи благополуччя іншого у формі радості за іншого, співчуття, співстраждання, жалю) і егоцентрична (переживання страждання, страху, радості у відповідь на сум іншого, а також — суму у відповідь на радість іншого) емпатії. Попри певні типові особливості емоційної сфери дошкільників (яскравість і безпосередність переживань, переважання чуттєвості над іншими сторонами життя), у кожної дитини вона індивідуальна [5, с.109].

Для виявлення особливостей емоційної сфери дошкільників нами був підібраний діагностичний комплекс, що включав три методики: тест «Дослідження настроїв», методика діагностики наявності страхів, тест «Тривожність» (за Р. Теммл, М. Дорка, В. Амен).

У процесі дослідження ми отримали наступні результати.

Використовуючи методику «Дослідження настроїв», ми протягом п'яти днів проводили спостереження за настроєм дітей. У результаті дослідження було виявлено особливості розподілу показників настроїв у дошкільнят, що зображені на нищевказаній діаграмі (див. Рис.1).

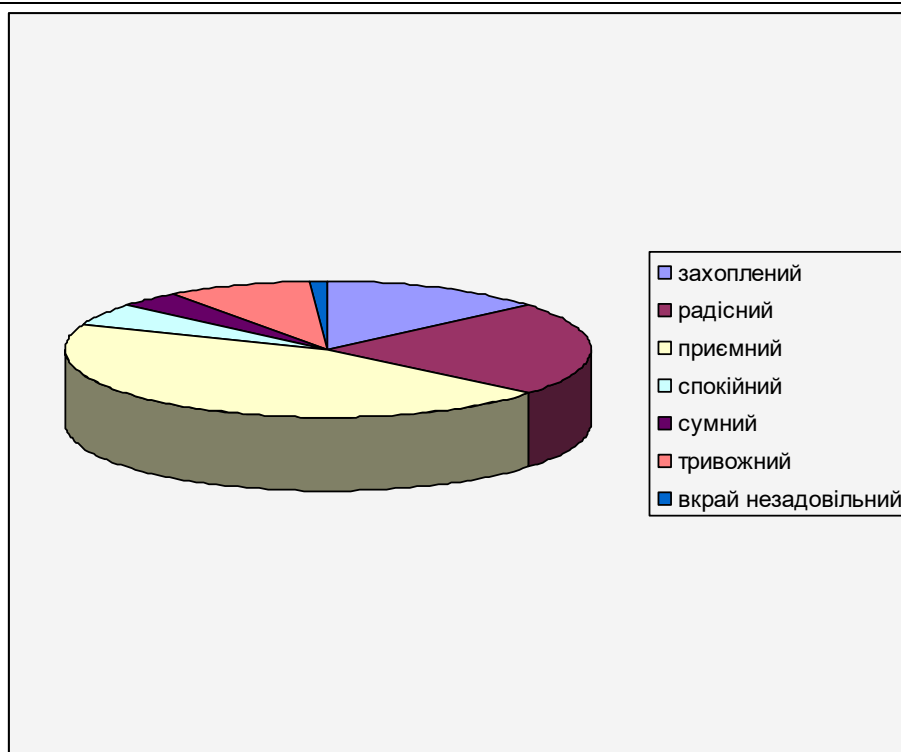

Рис. 1. Розподіл показників настроїв у дошкільнят

Діагностика показала, що у обстежуваних протягом п'яти днів проявлявся приємний настрій. У дітей він проявлявся через фізичну активність, веселість, спілкування з іншими дітьми. Досить високий рівень прояву радісного та захопленого настрою (по 22% і 14% відповідно). Такі діти також були активними, веселими. Найменшу кількість виборів отримали незадовільний, сумний та спокійні показники настроїв (по 1, 4 та 5% відповідно).

Дослідження тривожності дошкільника за допомогою тесту «Тривожність» авторів-розробників Р. Теммла, М. Дорка, В. Амена показало наступне. Із 30-ти дітей, що брали участь у дослідженні: у 2 (6,67%) дітей діагностувався низький рівень тривожності, що характеризується тим, що дитина емоційно пристосована до тих чи інших соціальних ситуацій; у 4-ох – високий (13,33%) - свідчить про недостатню емоційну пристосованість дитини до тих чи інших соціальних ситуацій; і у решти (24-ох дітей, і відповідно 80%) – середній - дитина з середнім рівнем тривожності може проявляти позитивні, негативні чи нейтральні емоції відповідно до тих ситуацій, які викликають їх у неї. Тобто ті соціальні ситуації, які в минулому були пов'язані з негативними емоціями, відповідно і в подальшому викликать у дитини такі ж негативно забарвлені емоції.

Відсоткове співвідношення зображене у вигляді діаграми (див. Рис. 2).

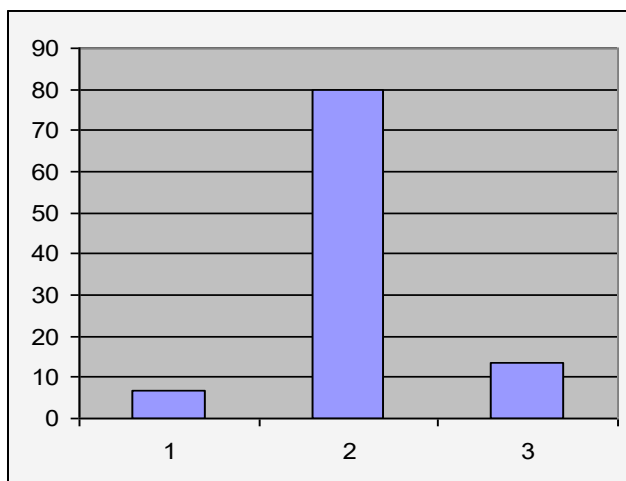

Рис. 2. Особливості проявів рівнів дитячої тривожності.

- 1 - низький рівень
- 2 - середній рівень
- 3 - високий рівень

Одне із завдань, яке ми поставили перед собою – дослідити наявність чи відсутність у досліджуваних дітей страхів. Використовуючи відповідну методiku, ми отримали відповіді дітей на запитання анкети за якими змогли зробити наступні висновки. Всі перераховані страхи можна поділити на кілька груп: «медичні» – 44% виборів; страхи, пов'язані з нанесенням фізичного збитку – 30% виборів; страхи смерті – 4,4% виборів; страхи тварин і казкових персонажів – 0,6% виборів; страхи страшних снів і темряви – 4,2% виборів; соціально опосередковані страхи – 8,8% виборів; «просторові» страхи – 8% вибори.

Дослідження показало, що найпоширенішими серед дошкільників є:

«медичні» та страхи, пов'язані з нанесенням фізичного збитку, соціально опосередковані страхи. Найменш поширені – страхи тварин і казкових персонажів.

Ми дослідили, що емоційна сфера дошкільника дуже багатогранна. Маленька дитина не уміє управляти емоціями. Її відчуття швидко виникають і так само швидко зникають. Якщо оцінювати особливості почуттів дитини-дошкільника, то слід сказати, що в цьому віці вона не захищена від усього різноманіття переживань, які у неї безпосередньо виникають в повсякденному спілкуванні з дорослими і однолітками. Її день насичений емоціями. У одному дні вміщуються переживання піднесеної співраді, ганебної заздрості, страху, відчаю, тонкого розуміння іншого і повного відчуження. Дитина дошкільного віку – полонена емоцій. З кожного приводу, який підкидає життя – переживання. Емоції формують особистість дитини. Тому дуже важливо вчасно і правильно діагностувати рівень і особливості розвитку емоційної сфери дошкільника, з метою попередження емоційних і особистісних порушень в дорослому віці людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виготський Л. С. Вчення про емоції / Л.С. Виготський. – М.: ЕКСМО – Пресс, 1997. – 312 с.
2. Изард К. Эмоции человека / К. Изард. – М.: Изд. Мос. Унив., 1980.
3. Кулагина И. Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет) : Учебное пособие / И.Ю. Кулагина – М.: Изд-во РОУ, 1996. – 180 с.
4. Лаврентева М. В. Емоційно-вольова сфера дошкільника / М.В. Лаврентева. – К.: Радянська школа, 1988. – 126с.
5. Шпак М. Емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві / М. Шпак // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів. – 2003. – №3. – с. 107-111.

Подтабачна К.

Науковий керівник – доц. Васильченко А. В.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ РЕВНОЩІВ

На даному етапі розвитку суспільства пріоритетною тенденцією дедалі більше виступає загострення міжособистісних стосунків, однією із першопричин чого науковці називають ревнощі. Проблема розуміння і дослідження ревнощів є важливою для психологічної науки, оскільки для їх розуміння необхідно задіяти знання про когнітивні, емоційні та особистісні процеси. Під даним терміном найчастіше розуміється негативно-небайдуже, часто деструктивне ставлення особи до шлюбного партнера (близької особи), його соціальних контактів, життєвого простору.

У всі часи філософи, поети, письменники, моралісти та етики намагалися описати основні характеристики ревнощів, підкреслюючи їх універсальність та деструктивність. Перші спроби розуміння ревнощів зародилися ще у античні часи у Греції, Римі, Єгипті та Месопотамії: «Люті, як пекельні, ревнощі, стріли їх вогняні, вони – наче вогонь сильний!» (Соломон). За Аристотелем, ревнощі мають деструктивний характер – це почуття, які призводять до знецінення переваг іншої людини і прибільшення власних.